

Sytze van der Zee

Verslaggever van beroep

HERINNERINGEN

2018 Prometheus Amsterdam

© 2018 Sytze van der Zee
Omslagontwerp Suzan Beijer
Foto omslag Peter Elenbaas
Foto auteur Koos Brenkel
Lithografie afbeeldingen BFC, Bert van der Horst, Amersfoort
www.uitgeverijprometheus.nl
ISBN 978 90 446 3172 2

1

Hilversum, 1963

Ik ging er niet omheen draaien, had ik me voorgenomen, en ook zou ik het niet proberen goed te praten. Dat had geen enkele zin. De onverbiddelijke waarheid zou anders toch wel aan het licht komen. Zonder dat ik wilde dramatiseren, moest ik toegeven dat de schrik er bij mij goed in zat. En naar mijn overtuiging gold dat eveneens voor de anderen thuis, al lieten ze dat niet blijken. Henri kwam er tijdens zijn weekendverlof mee op de proppen.

Toen mijn broer zich als dienstplichtig soldaat bij de lichte luchtdoelartillerie had aangemeld voor de School voor Reserve-Officieren (SRO), vroeg een selectieofficier hem wat zijn vader precies in de oorlog had gedaan. Alleen herinnerde ik me niet meer hoe Henri zich eruit redde. Hij had een levendige fantasie, zodat hij naar ik veronderstelde wel iets zou hebben verzonnen. Om een paar weken later, in het najaar van 1952, tot grote ontzetting van mijn moeder alsnog wegens gebrek aan militair leiderschap en motivatie van de SRO te worden gestuurd. Wat moest haar broer, vroeger een vreselijke lastpak die het toch maar tot kapitein in het Koninklijk Nederlands-Indisch Leger (KNIL) had gebracht, daar niet van denken?

Sindsdien maakte ik me zorgen over wat mij te wachten stond als ik in militaire dienst moest of ging solliciteren. Of mij ook die bewuste vraag zou worden voorgelegd. Maar zover kwam het niet eens. Ik werd

voor de dienst op mijn kapotte knie afgekeurd en het solliciteren verliep niet zo voorspoedig als ik had gehoopt. Na mijn eindexamen gymnasium alfa schreef ik zo'n vijftientig, dertig sollicitatiebrieven aan evenzovele kranten, van het *Algemeen Dagblad* tot *De Gooi- en Eemlander* en *De Typhoon*. Ik ontving achttien afwijzingen; de rest nam niet de moeite te antwoorden.

Dat ik toch in de journalistiek belandde, was in feite meer geluk dan wijsheid. Er zat geen diepere gedachte achter, noch een brandende ambitie. Mijn middelbareschooltijd op het Nieuwe Lyceum in Hilversum werd een lange lijdensweg en met hangen en wurgen slaagde ik bij een tweede poging voor het eindexamen. Ik had niet bepaald het gevoel dat de wereld op mij wachtte. Vanaf mijn vijftiende, zestiende lag ik continu met mijn vader overhoop. Hij vond dat ik in al mijn lamelligheid maar een baantje moest zoeken, in de fabriek, op kantoor. Zelf moest hij al als twaalfjarige aan de slag bij een boer, hield hij mij uittentreuren voor. Hooien, koeien melken, varkens slachten. Daarentegen stond mijn moeder erop dat ik de school afmaakte.

Anders dan mijn oudste broer Wim (theologie) en mijn jongere zusster Ietje (rechten) mocht ik nochtans geen universitaire studie volgen. Mijn vader had er geen enkele fiducia in dat ik die tot een goed einde zou brengen. Hij opperde nog wel het lumineuze idee of ik niet naar de Belastingacademie wilde. Of anders kon ik bij hem aan de slag, als vertegenwoordiger in honing, jam en conserven.

Met de journalistiek kwam ik via Henri in aanraking. Hij vond na zijn militaire dienstitijd een baan als redacteur Buitenland bij *De Telegraaf*. Op de dag dat ik bij hem in Amsterdam ging logeren, medio augustus 1956, keerde hij moe, maar vol dramatische verhalen terug uit het Waalse Marcinelle. Bij een van de grootste rampen in de Europese mijnbouwgeschiedenis stierven daar 262 mijnwerkers. Later bezocht ik hem in Brussel en Parijs, waar hij in de zomer de vaste correspondent mocht vervangen. Henri leed een afwisselend, avontuurlijk bestaan, en allengs vatte de overtuiging bij mij post dat dit wel iets voor mij zou kunnen zijn.

Ik schreef weliswaar niet voor de schoolkrant, maar had altijd wel

grote belangstelling voor de politiek en voor alles wat er in de wereld gebeurde. Om me te oriënteren spelde ik de kranten. Thuis hadden we *De Gooi- en Eemlander*, *De Telegraaf* en de leesportefeuille met drie weken oude bladen als *Elseviers Weekblad*, *De Lach*, *De Spiegel* en *Revue*. Alleen gaven die niet de informatie die ik zocht, zodat ik in het weekend van mijn zakgeld *Het Parool*, *Vrij Nederland* en de *Frankfurter Allgemeine Zeitung* kocht. Ik wilde het allemaal weten.

De vraag of de Amerikaan Caryl Chessman, in 1948 veroordeeld voor diefstal, verkrachting en kidnap, na bijna twaalf jaar op *death row* al dan niet gratie zou moeten krijgen. Zelf voerde hij aan dat de politie hem net zo lang had mishandeld tot hij een gefabriceerde bekentenis ondertekende. In mijn slaapkamer had ik een uit *De Telegraaf* geknipte foto van hem aan de muur hangen. De wereldwijde pleidooien voor gratie mochten niet baten. In november 1961 werd hij in de gaskamer van de San Quentin-gevangenis geëxecuteerd.

Of het proces tegen Adolf Eichmann, de man die administratief de vernietiging van miljoenen joden organiseerde en op 31 mei 1962 in Israël aan de galg eindigde. De binnenlandse politiek kon me minder boeien. Wel verbaasde het me dat iemand als Jan de Quay – tussen 1959 en 1963 voor de KVP minister-president – het ondanks zijn oorlogsverleden zover kon schoppen. Als een van de oprichters van de Nederlandsche Unie probeerde hij het in 1940 met de Duitse bezetter op een akkoordje te gooien.

Na overal nul op het rekest te hebben gekregen probeerde ik het nog tevergeefs in de reclamewereld, als copywriter of *account executive*. Terwijl al mijn vrienden aan de universiteit studeerden of een andersoortige opleiding volgden, woonde ik bij mijn ouders en had bovenal het saaiste, sufste baantje in Hilversum en omstreken. Op de afdeling Kinderbijslag van het Gemeenschappelijk Administratiekantoor (GAK) schreef ik samen met andere contractanten de hele dag girocheques uit. Geestdodender werk bestond er niet. Ook mijn overplaatsing naar de afdeling Ziektewetcontrole veranderde daar niets aan. Mijn leven leek grijs en zonder perspectief.

Er verstreken maanden, een nieuw jaar brak aan, en ik gaf bijna de moed op, tot ik begin 1963 een brief ontving van *Het Parool*. Een van

haar kopbladen, het *Nieuw Utrechts Dagblad*, een krant waarvan ik nooit eerder had gehoord, had een vacature voor een leerling-journalist. Ik werd voor een sollicitatiegesprek in het Bungehuis uitgenodigd. *Het Parool* had haar administratie in dat voormalige handelskantoor aan de Amsterdamse Spuistraat ter hoogte van de Paleisstraat ondergebracht. De redactie zelf nam in mei 1945 haar intrek in het *Telegraaf*-gebouw aan de Nieuwezijds Voorburgwal. De Commissie voor de Perszuivering legde *De Telegraaf* en haar Amsterdamse kopblad *De Courant/Nieuws van de Dag* tot 1949 een verschijningsverbod op, zodat *Het Parool* over de rotatiepersen daar kon beschikken.

Utrecht, 1963

Het gesprek met de chef Personeelszaken van *Het Parool* en de chef Redactie van het *Nieuw Utrechts Dagblad* (*NUD*), Dick Seip, vond op dinsdag 6 maart 1963 plaats. Op voorhand nam ik aan dat ze ook de bewuste vraag zouden stellen. Voor een krant die onder de roemruchte verzetskrant *Het Parool* ressorteerde, leek dat me voor de hand te liggen. Maar ze stelden de vraag niet. En die kwam ook niet een week later aan de orde tijdens het tweede gesprek, ditmaal met de chef Redactie van *Parool*-dochter N.V. De Nieuwe Pers, waartoe het *NUD* behoorde.

Het eerste van mijn drie leerjaren begon op 1 april 1963, met een proeftijd van twee maanden. Ik zou 375 gulden per maand verdienen, inclusief alle verplichte toeslagen. Overeenkomstig de afspraak dat ik een adres in Utrecht zou nemen, ging ik op zoek naar een kamer. Ik vond die bij een streng gereformeerd echtpaar op de Croeselaan. Geen bezoek na tien uur 's avonds, en zeker niet van vrouwen, bond mijn nieuwe hospita mij op het hart. De huur bedroeg tussen de 35 en 40 gulden, afhankelijk van de vraag hoeveel stroom ik 's avonds verbruikte.

Het was geen vetpot, zodat mijn nieuwe vriendin, Paula, en ik besloten dat ik in het geheim – geheim voor de krant, geheim voor mijn ouders – bij haar op de Bosdrift in Hilversum zou intrekken. Doordat haar man zich tegen een scheiding verzette, ontving ze voor haar driejarige dochtertje Monique en haarzelf geen alimentatie. Ze zag zich

dientengevolge gedwongen een deel van haar flat aan een ongehuwde verpleegster met een peuter te verhuren en de zorg voor dat kind op zich te nemen, wat ze met grote tegenzin deed.

Mocht ik me al een voorstelling hebben gemaakt van wat de journalistiek inhield, dan kwam ik bedrogen uit. Ik had niet het gevoel dat er veel in mijn leven veranderde. Aan de lopende band tikte ik korte berichten en mededelingen. Gouden huwelijken, koninklijke onderscheidingen, bedrijfsfeesten. Veel meer zat er niet in, gezien de strikte hiërarchie die op de redactie bestond, met mij helemaal onderaan op de ladder. De anderen noemden mijn chef 'Dick', maar ik sprak hem met 'meneer Seip' aan en hij mij met 'Van der Zee'. Hij was een tamelijk onopvallende man van rond de dertig, onberispelijk in het pak, welbespraakt, strenge blik, bril, licht gebogen neus.

Ook tegen de ouderen op de redactie, de politiever slaggever en de gemeenteraadsredacteur, zei ik 'meneer'. De laatste, altijd even gesoigneerd, verwaardigde zich amper een woord met een simpele leerling als ik te wisselen. Hij ging er prat op dat zijn voornaamste gesprekspartners de burgemeester, de wethouders en gemeenteraadsleden waren. De andere verslaggevers en redacteurs lieten zich eveneens weinig aan mij gelegen liggen.

Aan het blok zat ik links naast mijn chef, met de redactiesecretaresse rechts naast hem. Marijke, een vrouw van middelbare leeftijd met een pagekapsel en uitpuilende ogen, had vanaf de eerste dag een hartgrondige hekel aan mij. Ik hoorde haar dan smoezen met de kopijloper. 'Kijk eens hoe hij er weer bij zit,' siste ze tegen hem, met een blik vol walging naar mij. Wat ik haar had misdaan, zou ik niet weten. Behalve dan dat ik doorgaans onderuitgezakt op mijn stoel zat te tikken.

De eerste die in dit gezelschap toenadering tot mij zocht was Pieter van der Vliet, een steeds opgewekte man van rond de dertig, met lang, golvend blond haar en helblauwe pretoogjes, bij afwezigheid van Seip diens vervanger. Als 'Rondommer' droeg hij zorg voor de dagelijkse stadsrubriek 'Rondom de Dom'. In de tweede week nam hij me mee naar café De Vriendschap aan het Wed om me in te wijden in de zaken die er op de redactie toe deden. De dagelijkse routine, de onvermijdelijke roddels en de achterklap. Tot voor kort vormde Arie op de brug

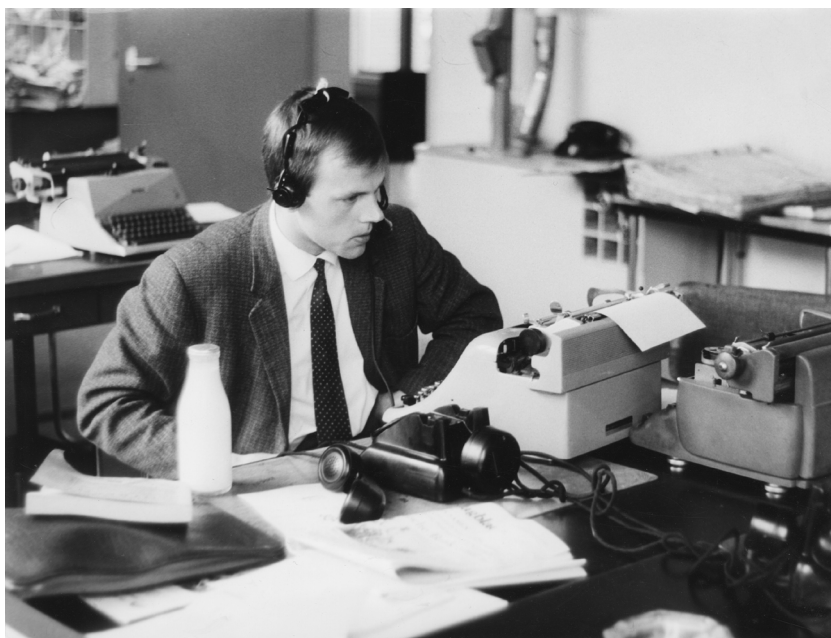
aan de Lijnmarkt het stamcafé van het *NUD*, maar daar mochten ook de vaste bezoekers ineens niet meer poffen.

Sinds een jaar of wat had het *NUD* onderdak gevonden bij drukkerij Boekhoven Bosch aan de Europalaan op het Kanaleneiland. In de lange zaal zaten de zes stadsverslaggevers en de drie regioverslaggevers van de Betuwe- en de Grebbe-editie bij binnenkomst aan het eerste blok. Wij van de stad vulden elke dag twee pagina's, terwijl we het overige nieuws via de telex van 'Amsterdam' kregen, zoals *Het Parool* werd genoemd. Aan het tweede en derde blok had je de opmaak- en de transmissieredacteurs van de andere Nieuwe Pers-kranten, het *Haags Dagblad*, *Het Rotterdams Parool* en het *Dagblad voor Amersfoort en de Veluwe*. De telex- en stenodames hadden aan het einde van de zaal een eigen plek achter een glazen afscheiding.

Hoewel ik blij was bij het *NUD* aan de slag te kunnen, bleef voor mij van alle kranten *Het Parool* het grote voorbeeld. Die krant onderscheidde zich met name door haar vernieuwende journalistiek en politieke onafhankelijkheid. Huizenhoog keek ik op tegen idolen als Simon Carmiggelt, Jeanne Roos, Evert Werkman en Willem Wittkamp. Als 'Willem' interviewde Wittkamp in een geheel eigen, unieke stijl onbekende Nederlanders voor de zaterdagbijlage *rs*. In dit katern werden sowieso de meest uiteenlopende, spraakmakende onderwerpen behandeld. De krant beschikte daarnaast over een uitgebreid netwerk van buitenlandse correspondenten: Moskou, New York, Londen, Parijs, Bonn.

Het gemis dat ik niet voor *Het Parool* werkte, compenseerde ik door te zeggen dat ik bij 'een *Parool*-krant' zat. Buiten Utrecht kende immers niemand het '*NUD'tje*', zoals ze ons in die stad noemden, dit ook vanwege de oplage. Van de circa 30.000 abonnees in 1945 hield het *NUD* er achttien jaar later amper 12.000 over. Het *Utrechts Nieuwsblad* had er meer dan viermaal zoveel en groeide nog steeds. De derde Utrechtse krant, het katholieke *Het Centrum*, kwam op hooguit zesduizend abonnees. Samen hadden *Het Parool* en alle Nieuwe Pers-kranten niettemin een oplage van 220.000 exemplaren, waarmee ze na *Het Vrije Volk* en *De Telegraaf* tot de grootste krantencombinatie van Nederland behoorden.

Voor al de eerste weken kostte het me 's ochtends grote moeite me te

Als leerling-journalist op de redactie van het *Nieuw Utrechts Dagblad*.
(Copyright Fotobureau Ad Kon)

concentreren. Het kabaal golfde in de redactiezaal als een ruwe, stormachtige zee op en neer. Verslaggevers die luidruchtig telefoneerden. Het mechanische geratel van schrijfmachines. Redacteuren die elkaar aanwijzingen toeriepen. Het gekletter van de buizenpost. Terwijl mijn collega's hun verslagen met tien vingers typten, zocht ik met twee vingers tastend mijn weg over de toetsen. Alle teksten die ik schreef, werden door mijn chef gespeld. Niets leek hem te ontgaan en zodra hij een fout vond, peperde hij mij die in.

Het duurde nog een week of vijf, zes, voordat hij de tijd gekomen achtte mij erop uit te sturen. Ik moest verslag doen van een kantklos-tentoonstelling in het Utrechtse stadsdeel Zuilen. De vrouw die mij in het buurthuis te woord stond had er al niet meer op gerekend dat er alsnog iemand van een plaatselijke krant kwam langsgefietst. Terug in Hilversum sloeg ik er in de Openbare Leeszaal en Bibliotheek de Winkler Prins en nog wat boeken op na. Over de ontstaansgeschiedenis en

de techniek van kantklossen. Kantklossen door de eeuwen heen. De Belgische stad Brugge als de bakermat van de kantnijverheid.

Aan de huiskamertafel bij mijn ouders tikte ik op de Underwood-machine van mijn vader twee velletjes vol. Tot laat in de avond schaafde ik aan de tekst. Hier schrappen, daar verder toelichten. Ik wilde bewijzen hoegenaamd klaar te zijn voor het grotere werk. Mijn chef las de volgende ochtend aandachtig het verslag, waarop hij de velletjes naar Van der Vliet tegenover hem aan het bureaublok schoof. Hooguit vijftien regels, zei hij. 'Laat Van der Zee maar zien, Pieter, wat je hebt geschrapt.'

Washington D.C., 1985

Ik stond na bijna zestien jaar correspondentschap voor *NRC Handelsblad*, in Bonn, Brussel en – vanaf 1981 – Washington, voor de keus: bleef ik in het buitenland of keerde ik voor mijn vijftigste terug om in Nederland verder carrière te maken? Misschien werd het ook tijd om weer thuis te komen, in het land van koningin Beatrix en minister-president Ruud Lubbers. Maria, mijn vrouw, had de smaak te pakken en hoefde niet zo nodig terug naar Nederland. Japan leek haar wel wat. Ze leerde een paar aardige Japanse dames kennen die haar belangstelling voor dat land wekten, maar ik had er niets mee.

Je had verschillende soorten correspondenten. Zij die zich meer richtten op Engelstalige en Duitstalige landen. Zij die de voorkeur gaven aan Latijns-Romaanse landen. En zij die zich meer door de derde wereld aangetrokken voelden. Afrika, Azië, Zuid-Amerika. Er bestond in feite nog een vierde categorie: freelancers die vanuit een willekeurig, niet-gangbaar land berichtten. Wij hadden bijvoorbeeld ooit correspondenten in Kopenhagen, Genève en Montréal. Zodra die daar vertrokken, de een met haar man mee naar Brussel, de andere twee terug naar Nederland, veranderden Denemarken, Zwitserland en Canada weer in witte vlekken op de landkaart.

Ik rekende mezelf tot de eerste categorie. Bovendien leek Japans me een dermate moeilijke taal dat een paar weken bij de nonnen in Vught

niet genoeg zouden zijn om die enigszins onder de knie te krijgen. Voor alles wilde ik geen vergrijsde correspondent worden, iemand die, vervreemd en verzuurd, zijn thuisland niet meer begreep. Iets wat mij een deprimerend perspectief toescheen. Ik dacht dat ik nog ruimschoots de tijd had om een beslissing te nemen. In Rotterdam hield men er op de thuisredactie tenslotte rekening mee dat ik nog één of twee jaar in Washington zou blijven. Tot mijn voormalige hoofdredacteur van *NRC Handelsblad*, André Spoor, mij in oktober 1985 belde. Hij moest wat zaken in New York regelen, zei hij, en zou graag met me willen praten. Ik moest maar aangeven wanneer we elkaar zouden kunnen ontmoeten.

Ik moest toch in die stad zijn, voor de plenaire vergadering van de Verenigde Naties. Elk najaar deed ik sowieso verslag van de rede die de Nederlandse minister van Buitenlandse Zaken voor de VN hield en van zijn gesprekken in de marge van die vergadering. Spoor en ik spraken af in een restaurant op de 2nd Avenue, een gelegenheid waar hij wel meer at.

Hij draaide er niet lang omheen. Hij vertelde – in strikt vertrouwen, benadrukte hij – dat Pierre Vinken, de topman van het Elsevier-NDU-concern, hem had gevraagd hoofdredacteur van *Elseviers Magazine* te worden, het vlaggenschip van dochtermaatschappij Bonaventura.

Vinken maakte zich zorgen over de dalende oplage, in vijf jaar tijd met 10 procent. Het had nog wel als enig opinieweekblad in Nederland een betaalde oplage die met meer dan 115.000 exemplaren per week ruim boven de grens van 100.000 lag. Hij zou hebben gezegd: 'Je hebt ons het beste dagblad van Nederland gegeven,' – namelijk *NRC Handelsblad* – 'geef het concern nu ook het beste weekblad.' Spoor moest *Elseviers Magazine* radicaal uitmesten. De corruptie, de belangenverstrengeling, het geknoei met declaraties, de schnabbelcultuur, de snoepreisjes. Alles zou op de schop gaan, de redactie, de lay-out, de inhoud en ook het imago.

De tweede man van het concern, Loek van Vollenhoven, wees er Spoor wel op dat hij deze klus uitsluitend en alleen kon klaren als hij iemand naast zich had – een soort duvelstoejager – die hij volledig vertrouwde. Bonaventura, ook uitgever van bladen als *Elegance*, de *Hitkrant*, *Oor* en *Man*, stond algemeen bekend als een slangenkuil. Zij tweeën zouden het samen moeten doen. En Spoor wilde dat ik hem als